
Birgit Schaebler, Leif Stenberg (ed.) **Globalization and the Muslim World: Culture, Religion and Modernity**, Syracuse University Press, New York, 2004, 266 s.

Günümüzde küreselleşme fenomeni, Batıya özgü bir kavram olmaktan çıkmış, tüm dünyanın gündemini meşgul eder olmuştur. Sosyal bilimlerin çeşitli dallarında, bir taraftan küreselleşmeyle ilgili teorik tartışmalar devam ederken, diğer taraftan da küreselleşmenin toplumsal ve yerel sonuçları üzerine değerlendirmeler her geçen gün artarak devam etmektedir. Özellikle, 11 Eylül tecrübesi ve sonrasındaki gelişmeler hem akademik hem de kamusal ilginin İslâm dünyası üzerine yoğunlaşmasını sağlamıştır. Küreselleşme ve Müslüman dünya üst başlığında kültür, din ve modernlik konularının tartışıldığı elimizdeki bu çok yazarlı kitap da yukarıda anılan ilginin akademik versiyonlarından biridir. Kitapta, genel olarak 'küresel sistem' ile 'Müslüman dünya' arasındaki karşılıklı etkileşim, özellikle de küreselleşme sürecinin Müslüman dünyadaki sonuçlarıyla ilgili spesifik değerlendirmeler, farklı perspektiflerden ele alınmaktadır.

On bir özgün makaleden oluşan kitabın içeriği, genel olarak iki çerçevede tasnif edilebilir: Birincisi, çalışmada yer alan ilk beş makale, küreselleşmenin mahiyeti, Batı'daki İslâm ve modernlik arasındaki ilişki ve yerelleşme hareketinin etkileri gibi daha çok kuramsal bir çerçeveye sahiptir. İkincisi, kitaptaki diğer altı makale bağlamında Sudan'daki göç ve kimlik, Malezya'nun internet deneyimi, Türkiye'deki İslâmi kadın organizasyonları ve Müslüman Arapların diğer dinlere yönelik yorumları gibi daha çok pratik deneyimler incelemektedir.

"Diğerlerini Medenileştirmek" (*Civilizing Others*) isimli makalesinde Birgit Schaebler, küreselleşmeyi "medenî" ve "diğer" arasındaki çatışmalar üzerine odaklanan bir kavram olarak ele alır.

Ona göre, 19. yüzyılın sömürgeci uygarlığının misyonu, 18. yüzyıl boyunca kendi doğruluğunu kanıtlama girişimlerini daha fazla yerelleştirmeye çalışanların köklerine sahiptir. Bu nedenle, Fransa, İngiltere ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki güçlü sınıf, kendi misyonlarını diğer topraklara yayma girişiminden önce, o bölgelerdeki güçsüz sınıfları uygarlaştırmaya çalışmışlardır (ss.3-29). Schaebler çalışmasında, küreselleşmenin özel bir zamanın akımından daha çok uzamsal boyutta anlaşılabilceğini vurgulamaktadır. Schaebler'in bu yaklaşımı, genel olarak küreselleşme fenomeninin hem tarihsel ve söylemsel kurulmuşluğunu hem de toplumsal sistemlerle ilişkiselliğini tanımayı kolaylaştıracaktır. Böyle bir bakış açısı, küreselleşme süreçlerini tarihsel bir kaçınılmazlık olarak gören aşırı küreselleşmeciler ile bu süreçleri tarihselliklerinden soyutlayarak emperyalizmin yeni görüntüsü olarak algılayan ve bu süreçlere şüpheyle yaklaşan küreselleşme karşıtlarının indirgemeci ve kutuplaşmacı yaklaşımlarının dışında bir alanda, küreselleşmeyi eleştirel bir tarzda tartışmayı ve onun toplumsal/kültürel fenomenlerle (ekonomi, siyaset, kültür, din, hukuk) olan ilişkisini açıklığa kavuşturmayı mümkün kılacaktır.

Küreselleşmeyi teknolojik gelişmelerle ilişkilendiren Toby E. Huff'un kaleme aldığı "Küreselleşme ve İnternet: Malezya Deneyimi" (*Globalization and Internet: The Malaysian Experience*) isimli makalede, Malezyalıların iletişim teknolojileriyle olan ilişkisinin, bir taraftan ülkenin çağdaşlaşmasını sağladığı, diğer taraftan da küresel pazarla etkileşiminin hızlandığı vurgulanmaktadır. Küresel pazara özgürce girişin sosyal ve politik etkileri hakkında Malezya hükümetinin bir takım kaygılar duymasına karşılık, Malezyalıların bu etkileşimde bazı ekonomik fırsatlar yakaladığı görülmüştür (ss.138-152). Jakob Skovgaard-Petersen "*Küresel Müftü*" (*The Global Mufti*) isimli çalışmasında ise, modern seküler dünyanın problemleri karşısında çözüm arayan Müslümanların kitle iletişim araçları vasıtasıyla din bilginlerinin açıklamalarına rahatça ulaşabildikleri, dolayısıyla kitle iletişim araçlarının (özellikle televizyon) bir eğlence aracı olmaktan daha çok eğitim işlevi gördüğü ve küresel 'ümme't anlayışının gelişimine daha fazla imkân sağla-

diği vurgulanmaktadır (ss.153-165). Bu iki çalışma daha çok küreselleşmenin insanlığa sunduğu imkânlar ve bunun yerel sonuçları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

“Küreselleşme Nerde Yer Alır?” (Where Does Globalization Take Place?) isimli makalesinde Catharina Raudvere, Türkiye’deki Müslüman kadınların oluşturdukları sivil organizasyonların modern ve geleneksel hayat arasındaki ikilemleri üzerinde durmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarındaki kadınlar kendi topluluklarının bilgilerini iletişim teknolojisinin sunduğu imkânlar sayesinde dünyanın her yerine yaymayı başarmışlardır. Öte yandan, bu çok sesli kadın organizasyonları Türkiye’de demokrasinin gelişmesine de katkı sağlamıştır. (ss.166-187) Bu çalışmada küreselleşmenin genel olarak insanların günlük yaşamları ve aktiviteleri üzerinde görülen sonuçları vurgulanmaktadır.

“Post-modernizmden Küre-yerelciliğe” (From Postmodernism to “Glocalism”) isimli makalesinde ise Partice C. Brodeur, küreselleşme teriminin küre-yerelleşmeyle (glocalization) yer değiştirdiğini iddia etmektedir. Bu kavram, kendimizi ve diğerlerine yönelik tanımlamalarımızı sürekli değiştiren küresel ve yerel güçler arasındaki karmaşık ilişkilerin önemini vurgulamaktadır. Küreselleşme, homojenlik ve heterojenik süreçlerinin eş-zamanlılığı ve ilişkiselliği bağlamında işleyen bir süreçtir. Bir taraftan hâkim küresel güçler dünya ölçeğinde kendi siyasi ve kültürel söylemlerini küresel hale getirirken, diğer taraftan da yerel/alt kültürler söylemler (özellikle Batı dışı oluşumlar) mevcut istem içerisinde farklılıklarını ve kimliklerini tanıma ve tanımlama imkânı bulmaktadırlar. Bu nedenle, Brodeur, küre-yerelleşme (glocalization) kavramının, Batılı olmayan perspektiften hareketle dünyayı daha iyi anlamada akademisyenlere yardım edebileceğini savunmaktadır (ss. 188-205). Bu anlamda, Brodeur’in makalesinde ısrarla vurguladığı küre-yerelleşme kavramsallaştırması, hem yaşadığımız dünyanın bugünkü durumunun objektif bir biçimde tespit edilebilmesinde hem de karşı karşıya kalınan sorunların gerçek anlamda saptanabilmesinde ve sağlıklı bir biçimde çözümlenebilmesinde önemli bir

açılım sağlayacaktır.

Sonuç olarak, editörlüğünü Birgit Schaebler ve Leif Stenberg'in yaptığı bu çalışma küreselleşme ve onun İslâm dünyası üzerindeki spesifik sonuçlarına yönelik tartışmalara katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

Yakup ÇOŞTU

(Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniv. SBE)

B. A. Roberson (ed.) **Shaping the Current Islamic Reformation**,
Frank Cass, London, 2003, 262 s.

Çağımızda “İslâm reformu”, Müslümanlar kadar Batılı düşünce ve siyaset çevreleri için de çok önemli bir beklentiyi ifade etmektedir. Konu edindiğimiz kitap, bu paradigmaları savunanlardan bir kısmının yazılarını içeren çok yazarlı bir çalışmadır. Editör B. A. Roberson, kitabın adını taşıyan giriş yazısında, Batı düşüncesindeki İslâm reformu tanımlarının içerdiği temel güçlüklerle açık ifadelerle işaret etmektedir. Roberson yazısına, özellikle son dönemlerde İslâm ve terör ilişkisi bağlamında dikkat çekildiği şekliyle günümüzün Orta Doğu bölgesindeki siyasal İslâm ve selefi düşüncenin gelişiminin izahının Batı düşüncesi için kolay olmadığını söyleyerek başlamaktadır. İslâm toplumu içinde ortaya çıkan “güncel” reform söylemlerinin de aynı karmaşıklık içinde olduğunu dile getirmektedir. Roberson bu konudaki güçlüğü, sürecin tek düze bir kontrol altında olmamasının yanı sıra pek çok reformist hareketinin doğru tahlilini İslâm, Kur’an ve şeriat gibi kavramların sadece yerel düzeyde değil küresel açıdan da ne anlam ifade ettiğinin anlaşılmasına bağlamaktadır. Bu kavramlara dönük küresel yaklaşım ile, örneğin İslâm reformu beklentilerinin gerekçesi olan dinin siyasallaştığı yargısının test edilmesi sağlanmış olacaktır.